

blematike „krízy troch rokov“, formovaniu vedomia vlastnej osoby, sebavedomia dieťaťa na pozadí formovania sa celej jeho osobnosti. Čitateľ sa nielen dozvie zaujímavé poznatky, ale osvojuje si i vedomosti, ako správne s dieťaťom tohoto veku komunikovať a výchovne usmerňovať.

Štvrtá časť (kapitola) pojednáva o predškolskom detstve, t. j. o fyzickom a psychickom rozvoji dieťaťa vo veku od troch do siedmich rokov. Všíma si hrových činností detí, telesného rozvoja a telesnej výchovy, vytváranie hygienických a kultúrnych návykov a iné. Zvýšená pozornosť sa venuje rozumovému rozvoju a rozvoju reči i formovaniu mravných citov a prvkov mravného jednanja. V pasáži „Dieťa a krásno“ sa hovorí o začiatku účinnej estetickéj výchovy. Uvádzajú sa tu zaujímavé poznatky, napr. že skôr, než na čokoľvek iné, reaguje dieťa na spev matky, sústreďuje svoje vnímanie na pestrý svet hračiek. Všetky druhy umenia by mali primerane už od predškolského detstva vchádzať do života dieťaťa. Umelecká hračka, rozprávka, hádanka, príslovie, pieseň, obrázok, vkusné dekorácie — to všetko sú cenné podnety pre postupné oboznamovanie sa dieťaťa s umením. Autori výchovu k umeniu vyzdvihujú veľmi vysoko a zdôrazňujú jeho potrebu už v tomto veku. Pri vnímaní okolitého sveta treba dieťa viesť k všimaniu si všetkého krásneho a keď začína samo zobrazovať svet, treba s ním hovoriť, prečo sa rozhodlo zobrazovať zvolený predmet, čo ho na ňom zaujalo, viesť ho k hodnotnému vnímaniu a tvorivej činnosti. V kontaktoch s dieťaťom sa tu vyžaduje veľká taktosť a nie kategorické príkazy a rozkazy.

„Pred školou“ je záverečná, piata časť (kapitola) hodnotenej publikácie. Autori venujú pozornosť systematickej a premyslenej príprave dieťaťa pre vstup do školy. Za nesprávne považujú mechanické hromadenie vedomostí u dieťaťa. Predkladajú jednoduchý systém, ako oboznamovať deti so základmi počtárskych úkonov a vysvetľujú ako ich oboznamovať so samotnými číslami. Všade sa uvádza veľa konkrétnych príkladov. Uvádzajú sa tiež rôzne hry s číslami, ktoré pomáhajú rozvíjať matematické myslenie detí. Ďalej sa uvádzajú spôsoby, ako viesť deti k chápaniu základov gramatiky, rozlišovať jednotlivé hlásky a iné zvukové podnety. Uvádzajú sa i schémy, ako deti naučiť zvukovej analýze najprv jednoduchých a neskôr viacslabičných slov. Až keď dieťa pozná jednotlivé zvuky, ako hlásky a spoluhlásky, možno ho učiť poznávať ich jednotlivé písmenové označenie a až potom prejsť k učeniu písma. Nezabúda sa ani na úlohu senzomotorickej obratnosti, ktorá sa m. i. rozvíja aj kreslením. Deti sú spontánne kresbu treba usmerňovať, viesť ich ku kresbe kruhu, elipsy, rôznych symetrických čiar a pod. Žiada sa ešte poznamenať, že príprava dieťaťa na školu je realizovaná z aspektu sovietskeho školského systému, kde deti vstupujú do školy v siedmom roku života, preto má aj iný obsah ako v našich podmienkach.

V celkovom pohľade možno o hodnotenej knihe konštatovať, že systematicky a komplexne vedie čitateľa k tomu, aby jednak dokonale poznal svet dieťaťa od narodenia po vstup do školy a jednak vedel dieťa chápať v jeho vekovej špecifčnosti a výchovne ho usmerňovať v súlade s najnovšími poznatkami pedagogickej a psychologickéj vedy. Publikácia má aj vynikajúcu grafickú úpravu s množstvom farebných ilustrácií a je písaná nekonvenčným jazykom, ktorý zaujme veľmi široký okruh čitateľov a sprostredkuje im veľké množstvo poznatkov.

Josef Kuric

A. G. Chripkova — V. V. Davydov (red.)

Mladší žiak. Vydavateľstvo „Pedagogika“, Moskva 1931, 400 str.

Publikácia „Mladší žiak“ je druhou kolektívnou prácou, vydávanou v cykle „Svet detstva“ a je venovaná problému duševného rozvoja žiaka v podmienkach školského vyučovania a výchovy. Autorský kolektív tvorí 19 popredných sovietskych psychologov a pedagógov a od 13-stich ďalších boli použité materiály. Hneď úvodom treba povedať, že publikácia má neobvyklú, novátorskú formu podania vedeckých poznatkov a vysokú úroveň má rovnako aj grafická úprava. Určená je širokej čitateľskej obci.

Autori venujú mimoriadnu pozornosť vstupu dieťaťa do školy — obdobiu, keď sa pred ním otvára nový svet školských povinností; mladší žiak je tu sledovaný vo svojom vývine a rozvoji osobnosti v podstate od siedmeho do desiateho roku života, pri-

čom autorom neuniká nič, čo sa podieľa priamo alebo nepriamo na procesoch tvorby žiakovej osobnosti.

Kniha je rozdelená na štyri relatívne samostatné časti:

1. Od 7 do 10 — rast a vývin,
2. Za školskou lavicou a doma
3. Vaše dieťa a ostatní ľudia
4. Celá krása života

V prvej časti „Od 7 do 10 — rast a vývin“ autori venujú pozornosť základným otázkam fyzického rozvoja a vedú čitateľa k presvedčeniu, že úspešnú výchovu dieťaťa podmieňuje dobrá znalosť psychofyzického vývinu jeho osobnosti, ovládanie tak fyzických ako aj psychických zákonitostí, ktoré vývin v danom časovom úseku prináša. Kniha v tejto časti poskytuje základné znalosti o vývine mozgu a CNS, I. a II. signálovej sústavy, význame hormónov, živín a vitamínov, v prehľadných tabuľkách sú uvedené námety pre zostavovanie jedálnečky.

Najobsiahlejšia je druhá časť publikácie „Za školskou lavicou a doma“, ktorá je venovaná komplexu problémov, súvisiacich s vpravovaním sa dieťaťa do školského prostredia. Pozornosť sa venuje tak vnútorným procesom v psychike žiaka — začiatočníka, ako aj charakteru učebnej činnosti a prostredia školy. Sleduje sa tu proces zmeny myslenia žiaka, vnímania, pamäti a pozornosti. Do jeho života vstupujú nové normy a pravidlá správania. Mení sa vzťah k spoločnosti, dieťa sa zaoberá činnosťami, ktoré si spoločnosť všima a hodnotí ich. Autori zdôrazňujú nezastupiteľnú úlohu rodiny, ktorá má ukázať dieťaťu, že jeho učenie sa hodnotí vysoko ako dôležitá činnosť nielen v škole, ale aj doma, v rodine. Ďalej sa rozoberajú problémy vzťahu školských a domácich povinností žiaka a pomoci rodičov pri učení a domácich úlohách. Kvalita domácej prípravy sa odráža na aktivitách žiaka pri vyučovaní. A pokiaľ žiak doma akoby nanovo študoval látku, signalizuje to, že niečo nie je v poriadku; žiak je buď v škole pasívny, alebo učiteľ prenáša na domácu prípravu časť práce, ktorá sa mala vykonať v škole. Rodičia musia poznať rámcove rozsah povinností žiaka, majú s ním o školských povinnostiach diskutovať a viesť ho o osvojení si správnych postupov pri učení. Vonkoncom je nesprávne, keď rodičia žiakovi sami vypracovávajú úlohy. Rodičia postupujú správne, keď nadviažu kontakt s učiteľom a overia si, aké sú jeho požiadavky. Neujasnenosti v tomto smere vyvolávajú v dieťati emocionálne napätie, demotivujú ho k plneniu školských povinností doma a táto atmosféra sa môže postupne preniesť na celú jeho učebnú činnosť doma i v škole. Žiak preto nikdy nesmie byť sprostredkovateľom a obeťou konfliktu medzi školou a rodinou.

V ďalších častiach tohoto úseku knihy sa čitateľ dozvedá o význame únavy, dostáva rady, ako uľahčovať domácu prípravu žiaka, ako vytvárať správny denný poriadok, ako chápať hrove činnosti a udrzáť záujem o získavanie vedomostí.

Časť o poznávacích procesoch podáva prehľad o vývine pozornosti, pamäti, myslenia a reči. Zaujímavé myšlienky autori vyslovujú aj o tzv. priemernom žiakovi, na ktorého sa často zabúda, pretože pozornosť sa spravidla sústreďuje na žiakov výborných a zaostávajúcich. I priemerný žiak môže byť v niektorom predmete nadpriemerný a túto skutočnosť má škola i rodina podchytiť a podporovať, pretože môže ísť o oblasť poznania a činnosti, dôležitú pre žiaka z hľadiska jeho celoživotného uplatnenia. V závere sa píše o ťažkostiach, narušujúcich úspešné napredovanie žiaka v škole, ako sú: defekty reči, vývojové poruchy čítania, počítania a pod.

Tretia časť knihy s názvom „Vaše dieťa a ostatní ľudia“ sa zaoberá zmenami, ktoré znamená nové postavenie dieťaťa v spoločnosti, vo vzťahoch k iným ľuďom, v hodnotení seba a druhých. Aj tu autori akcentujú význam rodiny pri vývine kultúrneho správania žiaka. Pripomínajú sa tu myšlienky Makarenka, že rodičia vychovávajú dieťa každou minútou svojho života. Zdôrazňuje sa myšlienka, že žiak je hodnotený nielen podľa toho, ako zvláda školské povinnosti, ale aj podľa jeho mimoškolského správania, podľa vzťahov k dospelým a rovesníkom. V pojednaní „Očami detí“ je zaujímavé, ako deti formou slohovej práce hodnotia svoj vzťah k dospelým. Pre prváčikov je typická projekcia „do seba“. Učiteľa prváci hodnotia podľa vzťahu k sebe. To, podľa čoho žiak hodnotí učiteľa, akého ho chce mať, by si mali všimnúť nielen učiteľia, ale aj rodičia, pretože i voči nim má žiak rovnaké požiadavky. Tu vývody autorov vyúsťujú do požiadavky, aby rodičia v záujme dieťaťa začali s účinnou sebakýchovou. Rodičia sa majú v záujme dieťaťa zbaviť všetkých svojich zlých vlastností.

„Celá krása života“ — to je názov záverečnej, štvrtej časti — kapitoly — hodnotenej publikácie. Poučuje čitateľa, ako viesť dieťa k chápaniu krás a hodnôt života v spo-

čenském i prírodném prostredí. Konkretizuje postupy, ktorými sa u dieťaťa kladú základy estetickéj výchovy, predovšetkým cez kladný vzťah k prírodným krásam. Vysoko sa tu hodnotí tvorivá činnosť, výchova k umeniu, výchova umením a krásou. Za veľmi chybné sa považuje presvedčenie, že dieťa nie je schopné tvorivej činnosti, pretože sa potom zanedbáva umelecká výchova. Autori tvrdia, že úplne neschopné dieťa pre umeleckú tvorivosť neexistuje.

Rodičia a iní dospelí sa upozorňujú, aby mali vo vzťahoch k dieťaťu viacej taktu, nevychovávali slepých konzumentov, ale hovorili s nimi o filmoch, čítaní, kultúrnych programoch. Prínosné sú najmä pasáže, venované tým rodičom, ktorých deti začínajú samy spontánne kresliť, písať alebo hrať na nejaký hudobný nástroj. Hovorí sa o tom, ako rozpoznať skutočný talent a ako rozvíjať u dieťaťa umelecké schopnosti. Pripomína sa, že je nesprávne preceňovať prvé úspechy; umelecká činnosť má pre dieťa predovšetkým subjektívny význam, umožňuje všestranne rozvíjať jeho osobnosť.

Záverčné pasáže práce sa zaoberajú vplyvom dobrého telesného stavu na zdravý vývin psychiky. Zdôvodňuje sa význam telesnej výchovy a dodržiavania hygienických požiadaviek ako prevencie proti rôznym chorobám. Súčasne sa uvádza popis chorôb a telesných obtiaží obdobia mladšieho žiaka.

Zdôrazňuje sa nutnosť jednoty výchovného a vzdelávacieho pôsobenia na žiaka z hľadiska školy a rodiny. Len spoločne zladené požiadavky učiteľov a rodičov môžu priniesť žiadúci efekt — formovanie fyzicky i psychicky zdravej ľudskej osobnosti. Hodnotená kniha plní funkciu encyklopédie, praktickej príručky pre rodičov a iných záujemcov o mladšieho žiaka. Komplexne informuje rodičov a iných dospelých čitateľov o všetkom, čo majú vedieť k tomu, aby boli dobrými vychovávateľmi a pomocníkmi školy. Hoci kniha má charakter populárneho podania, autori na mnohých miestach využívajú vhodným spôsobom výsledky vlastných výskumov, uvádzajú názorné príklady z praxe a z vlastných pozorovaní. Živý jazyk knihy sa stáva zrozumiteľným širokému okruhu čitateľov.

Bohatstvom obsahu, komplexnosťou prístupu k problémom, pestrosťou a prehľadnosťou, vynikajúcou grafickou úpravou, a hlavne naliehavosťou, s akou sa prihovára k rodičom malého žiaka spĺňa táto kniha predstavu o hodnotnej a prepotrebnej praktickej pedagogicko-psychologickej príručke. Mal by ju mať vo svojej knižnici každý, čo je nejaký zainteresovaný na výchove a vzdelávaní mladšieho žiaka. Iste by bol osožný i jej preklad do češtiny alebo slovenčiny.

Josef Kuric

Richard Meili: Struktur der Intelligenz

Faktorenanalytische und denkpsychologische Untersuchungen, Huber, Bern—Stuttgart—Wien, 1981, 253 str.

Cílem publikace prof. Meiliho, která shrnuje výsledky 40letého bádání o formách lidské inteligence, je prezentovat nejenom empirická zjištění, ale zejména vyloužit teoretické koncepce a výzkumné strategie, z nichž vycházel. Je si vědom toho, že samotné faktorové analytické zkoumání není dostačující k objasnění struktury inteligence a že je zde nutná spolupráce s kognitivní psychologií, psychologií myšlení a řešení problémů.

Kniha má 9 kapitol, z nichž některé pocházejí od spolupracovníků prof. Meiliho. V prvé kapitole se autor zabývá vztahem faktorové analýzy individuálních rozdílů a psychologií myšlení, zkoumající zákony kognitivních procesů. Je třeba konstatovat, že řešení této otázky je v psychologii stále naléhavější a že tvůrci starších systémů (Spearman, Thurstone aj.) spoléhali více na technickou stránku zkoumání pomocí faktorové analýzy než na výklad jejího pozadí. Došlo tak k jisté roztržce mezi obecnou a diferenciální psychologií. Příčina byla především metodická. Zjemnění matematických procedur při faktorové analýze, k níž dal podnět Spearman v roce 1904 v práci, kterou zpracoval v Lipsku za pobytu ve Wundtově ústavu, nepřineslo řešení. Zejména Guilford (1967) se pokusil o spojení se širšími psychologickými výzkumy, přičemž vycházel z teorie informace. Meili, 1946, navazoval ve faktorovém výzkumu na psychologii myšlení a na zkoumání rozdílů ve schopnostech.

Pojem faktoru ve výzkumu inteligence se zakládá podle Meiliho na existenci individuálních rozdílů v intelektuálních výkonech a na stanovení nezávislých proměnných i je-